

ICCAUA Proceedings Journal

Proceedings of the international conference of contemporary affairs in architecture and urbanism-ICCAUA
Volume 9 (December 2026), 2610187

ICCAUA
Proceedings Journal
<https://journal.iccaua.com>

Journal homepage: <https://journal.iccaua.com/>

DOI: <https://doi.org/10.38027/ICCAUA2026EN0187>

Soundscape Assessment of Cultural Heritage within the Urban Fabric of Mardin

* ¹ Rabia Coyrat , ² Yalcin Yildirim

^{1,2} Department of Landscape Architecture, Bursa Technical University, Türkiye

¹ E-mail: rabiacoyrat1@gmail.com , ² E-mail: yalcin.yildirim@btu.edu.tr,

¹ ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5196-8379> , ² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3556-088X>

Abstract

Received: 19.04.2026
Revised: 20.06.2026
Accepted: 01.07.2026
Available online: 10.07.2026

Copyright © 2026 by the author(s).
All rights reserved.

This article is published under an open-access model and is made available in accordance with the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International Licence (CC BY).

The publisher maintains a neutral stance concerning jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

This article has been selected and peer-reviewed for publication in this journal as part of the 9th International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism, held on 7–8 May 2026 in Istanbul, Türkiye.

İşitsel peyzaj, tarihî kentsel çevrelerde kültürel mirasın önemli ancak çoğu zaman ihmal edilen bir bileşenidir. Mardin'in tarihî kent dokusunda işitsel unsurlar; çok katmanlı tarih, inanç sistemleri ve gündelik toplumsal pratikler tarafından şekillenen kültürel değerleri yansıtmaktadır. Bu çalışma, işitsel peyzaj unsurlarının yerel kültürün ayrılmaz bir parçası olduğu ve günümüzde kaybolma riski taşıdığı hipotezine dayanmaktadır. Aynı zamanda, işitsel peyzajın korunmasının yerel kimlik algısını güçlendireceği varsayımı da ele alınmaktadır. Araştırma kapsamında Ulu Camii, Kırklar Kilisesi ve Bakırcılar Çarşısı'nda farklı zaman dilimlerinde ses kayıtları gerçekleştirilmiş; elde edilen veriler nitel ve nicel yöntemlerle analiz edilmiştir. Bulgular, geleneksel ve dini seslerin kentsel kimliğin temel bileşenleri olduğunu; ancak turizm, trafik ve modern kentsel seslerin bu işitsel yapıyı zayıflatmış olduğunu göstermektedir. Bu nedenle işitsel peyzajın somut olmayan kültürel miras kapsamında değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Keywords: İşitsel peyzaj, somut olmayan kültürel miras, mekânsal ses analizi, dijital arşivleme

1. Giriş

Kültürel miras, belirli tarihsel dönemlere ait sosyokültürel, ekonomik ve doğal kayıtları kapsamakta olup (Şentürk, 2012), geçmişe dair hem somut hem de soyut kanıtları yapılı çevre, mekânsal oluşumlar ve maddi kalıntılar aracılığıyla ortaya koymaktadır. Bu değerlerin kuşaklar arası aktarımı, kültürel sürekliliğin ve korumanın temel bileşenlerinden biridir. Bununla birlikte, kültürel pratiklerdeki dönüşümler ve teknolojik gelişmeler, miras alanlarının bütünlüğünü giderek daha fazla tehdit etmektedir. Bu baskılar arasında özellikle kentleşme, mekanizasyon ve artan insan faaliyetleri sonucunda akustik çevrenin değişime uğraması, mirasın işitsel boyutunun korunmasını etkileyen, çoğu zaman göz ardı edilen ancak kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

İşitsel peyzaj yaklaşımı, sesi fiziksel bir olgu olarak ve insanlar tarafından algılanan ve deneyimlenen bir çevresel bileşen olarak ele alarak geleneksel gürültü çalışmalarından ayrılmaktadır (Kang & Schulte-Fortkamp, 2016). Bu doğrultuda işitsel peyzaj, fiziksel, algısal ve bağlamsal bileşenlerin etkileşimi sonucunda oluşan bütüncül bir sistem olarak tanımlanmakta; insan sağlığı, mekânsal deneyim ve yaşam kalitesiyle doğrudan ilişkili bulunmaktadır.

İşitsel peyzaj, özellikle tarihî kent dokularında daha derin anlam kazanmıştır. Bu alanlardaki mekânsal kimlik, görsel unsurlarla birlikte duyuşal deneyimleri de inşa eder (UNESCO, 2011). Dini ritüeller, zanaat üretimi ve gündelik yaşam sesleri, çevresel bir arka plan oluşturmakla kalmayıp; toplumsal belleğin ve kültürel kimliğin taşıyıcıları olarak işlev görmektedir (Schafer, 1994; Truax, 1984).

Ancak kentleşme, ulaşım ve değişen mekânsal kullanım biçimleri, tarihî kentlerdeki özgün işitsel karakterlerin zayıflamasına neden olmakta ve işitsel peyzajı kırılgan hâle getirmektedir (Işıkhani, 2022). Literatürde işitsel peyzaj çalışmaları gelişmiş olsa da, özellikle sokak ölçeğinde mekânsal, zamansal ve kullanıcı temelli değişkenleri birlikte ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Öztürk, Kang ve Aletta, 2025).

Son yıllarda Mardin'de artan turizm faaliyetleri, ulaşım yoğunluğu ve mekânsal dönüşüm süreçleri, kentin işitsel peyzajında belirgin değişimlere neden olmaktadır. Özellikle geleneksel zanaat faaliyetlerinin azalması ve yerini farklı kullanım biçimlerinin alması, geçmişte kentsel kimliğin önemli bir parçası olan işitsel unsurların giderek kaybolmasına yol açmaktadır. Süreç içerisinde, geleneksel seslerin yerini daha baskın, sürekliliği yüksek ve çoğu zaman mekâna özgü olmayan seslerin alması, kentsel akustik çevrenin niteliğini değiştirmekte ve kültürel belleğin zayıflamasına neden olmaktadır. Mardin kent dokusunda yer alan işitsel peyzaj unsurlarının incelenmesi, mevcut akustik çevrenin analiziyle birlikte somut olmayan kültürel mirasın belgelenmesi ve korunmasına yönelik bir yaklaşım geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. İşitsel peyzajın kültürel bir değer olarak ele alınması, kentsel planlama ve koruma süreçlerine yeni bir

perspektif kazandırmakta ve mekânsal kimliğin sürdürülebilirliğine katkı sunmaktadır. İşitsel peyzajın değerlendirilmesi, kentlerin çok duyulu bir bütün olarak ele alınmasını gerektiren bir yaklaşımın parçası olarak öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda çalışma, Mardin'in tarihî kent dokusundaki işitsel peyzaj unsurlarını kültürel miras perspektifiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Ulu Camii, Kırklar Kilisesi ve Bakırcılar Çarşısı örnekleri üzerinden gerçekleştirilen analizlerde, işitsel peyzajın mekânsal, zamansal ve kültürel boyutları karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, işitsel peyzajın kentsel kimlik ve kültürel bellek üzerindeki rolünü ortaya koymayı ve literatürdeki metodolojik boşluklara katkı sağlamayı hedeflemektedir.

2. Literatür Taraması

İşitsel peyzaj (soundscape) çalışmaları, 20. yüzyılın ikinci yarısında R. Murray Schafer'in öncülüğünde ortaya çıkmış ve zamanla disiplinlerarası bir araştırma alanına dönüşmüştür. Schafer'in geliştirdiği "soundmark" kavramı, belirli bir mekâna özgü ayırt edici seslerin kentsel kimlik ve mekânsal karakterin oluşumunda önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur (Schafer, 1994). Bu kuramsal çerçevede, Truax tarafından geliştirilerek sesin fiziksel, toplumsal ilişkiler ve kültürel bağlamla ilişkili bir iletişim aracı olduğu vurgulanmıştır (Truax, 1984).

1990'lı yıllardan itibaren işitsel peyzaj çalışmalarında önemli bir paradigma değişimi yaşanmış ve geleneksel gürültü kontrolü yaklaşımı, kullanıcı algısına dayalı değerlendirme anlayışına yerini bırakmıştır. Bu süreçte yapılan çalışmalar, ses düzeyinin tek başına çevresel kaliteyi açıklamada yetersiz olduğunu; bireylerin sesleri nasıl algıladıklarını ve deneyimlediklerini belirlediğini ortaya koymuştur (Kang & Schulte-Fortkamp, 2016). Böylece işitsel peyzaj, fiziksel, algısal ve deneyimsel boyutları kapsayan bütüncül bir kavram haline gelmiştir.

2000'li yıllarla birlikte işitsel peyzaj çalışmaları belirgin biçimde disiplinlerarası bir yapıya evrilmiştir. The Positive Soundscape Project ve COST Action TD0804 gibi projeler, işitsel çevrenin kültürel ve mekânsal bağlama göre değiştiğini ortaya koyarak yerel bağlamın önemini vurgulamıştır (Kang & Schulte-Fortkamp, 2016).

Son yıllarda yapılan çalışmalar, işitsel peyzajın kültürel miras, kimlik ve toplumsal bellek ile ilişkisini ortaya koymaktadır. Kültür, kimlik ve hafıza bağlamındaki çalışmalar, sesin işitsel bir unsur olmanın ötesinde toplumsal aidiyetin ve kolektif hafızanın önemli bir bileşeni olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda Bijsterveld (2013), tarihsel ses ortamlarının arşivler ve yazılı kaynaklar aracılığıyla yeniden kurgulanabileceğini ortaya koyarken, Pakravan (2016) işitsel deneyimlerin kültürel kimlik ve mekânsal aidiyetin oluşumundaki rolünü vurgulamıştır. Al Emadi (2022) ise farklı bölgelere ait ses ortamlarının mekânsal kimliğin önemli bir göstergesi olduğunu belirtmiştir.

Tarihî çevre ve kültürel miras alanlarında gerçekleştirilen çalışmalar, işitsel unsurların kullanıcı deneyimi ve mekânsal algı üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Kang (2016), Seul'deki Bukchon Hanok Mahallesi'nde işitsel çevrenin tarihsel atmosferin önemli bir bileşeni olduğunu ve sesin kentsel mirasın korunması süreçlerine dâhil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Djimantoro vd. (2020), işitsel peyzajın fiziksel, sosyal ve tarihsel boyutlarının birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Chougle (2020), geleneksel çarşı seslerinin dijital ortamda belgelenmesinin kültürel mirasın korunmasına ve gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağladığını ifade etmiştir.

Kamusal alanlara ve açık yeşil alanlara odaklanan araştırmalar ise işitsel çevrenin kullanıcı davranışları ve duygusal deneyimler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Yang (2022), her kamusal mekânın kendine özgü bir işitsel kimliğe sahip olduğunu ve seslerin mekânsal tercihleri yönlendirdiğini belirtirken, Carvalho (2023) farklı işitsel ortamların bireylerin duygusal tepkilerini ve zihinsel rahatlama düzeylerini doğrudan etkilediğini göstermiştir.

Son yıllarda dijital belgeleme, sanal gerçeklik ve mekânsal modelleme gibi teknolojik yaklaşımlar da işitsel peyzaj araştırmalarında ön plana çıkmaktadır. Pietroni (2021), tarihî çevrelerin işitsel boyutunun sanal gerçeklik ve medya araçlarıyla yeniden üretilebileceğini ortaya koyarken, Jing Ye ve diğ. (2024), sanal gerçeklik ortamlarında işitsel algının mekânsal işlevlere bağlı olarak değiştiğini göstermiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, uluslararası literatür, işitsel peyzajın fiziksel, algısal, kültürel ve teknolojik boyutlarının birlikte ele alınmasının, kültürel mirasın korunması ve mekânsal deneyimin anlaşılması açısından önemli katkılar sunduğunu göstermektedir.

Türkiye'de işitsel peyzaj araştırmaları, başlangıçta akustik konfor ve kullanıcı algısına odaklanmış, zamanla kültürel miras, kimlik, hafıza, kamusal alanlar ve dijital arşivleme gibi farklı temalarla genişlemiştir. Özçevik (2012), soundwalk ve algısal değerlendirme yöntemlerini kullanarak akustik konforun öznel boyutunu ortaya koyarken, Çakır Aydın (2017) binaural kayıtlar ve bulanık mantık yaklaşımıyla kullanıcı memnuniyetini modellemiştir. Doğan (2019) işitsel kimliğin belirlenmesine yönelik sistematik bir alan seçim modeli geliştirmiştir.

Kültürel miras bağlamında Yelmi (2016; 2017), İstanbul'un karakteristik seslerini somut olmayan kültürel miras ve toplumsal hafıza kapsamında değerlendirerek dijital arşivleme ve katılımcı yaklaşımların önemini vurgulamıştır. Tarihî çevrelerde Akkaya (2014), sesin mekânsal karakter ve kimlik oluşturmadaki rolünü ortaya koyarken, Çakır Aydın ve diğ. (2020) Diyarbakır Suriçi'nde sembolik seslerin belgelenmesine odaklanmıştır. Dini mekânlarda Ocaklı (2022), mekânsal tipoloji ile işitsel deneyim arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kamusal ve açık yeşil alanlarda ise Akpınar ve diğ. (2013), Tutar (2020) ve Öncül (2023), doğal sesler, sokak müziği ve ses haritalama uygulamalarının kullanıcı deneyimi ve mekânsal kullanım üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Türkiye'de işitsel peyzaj çalışmalarında yöntemsel çeşitliliğin artmasına rağmen bütüncül ve karşılaştırılabilir bir araştırma çerçevesine yönelik gereksinim devam etmektedir (Fırat, 2023).

Bununla birlikte, literatür incelendiğinde, işitsel peyzaj çalışmalarının çoğunlukla belirli parametrelere odaklandığı; özellikle sokak ölçeğinde mekânsal, zamansal ve kültürel bileşenlerin birlikte ele alındığı bütüncül çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmektedir (Öztürk, Kang ve Aletta, 2025). Bu durum, tarihi kent dokularında işitsel peyzajın çok katmanlı yapısını ortaya koyan alan temelli araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

3. Materyal ve Yöntem

3.1 Çalışma Alanı

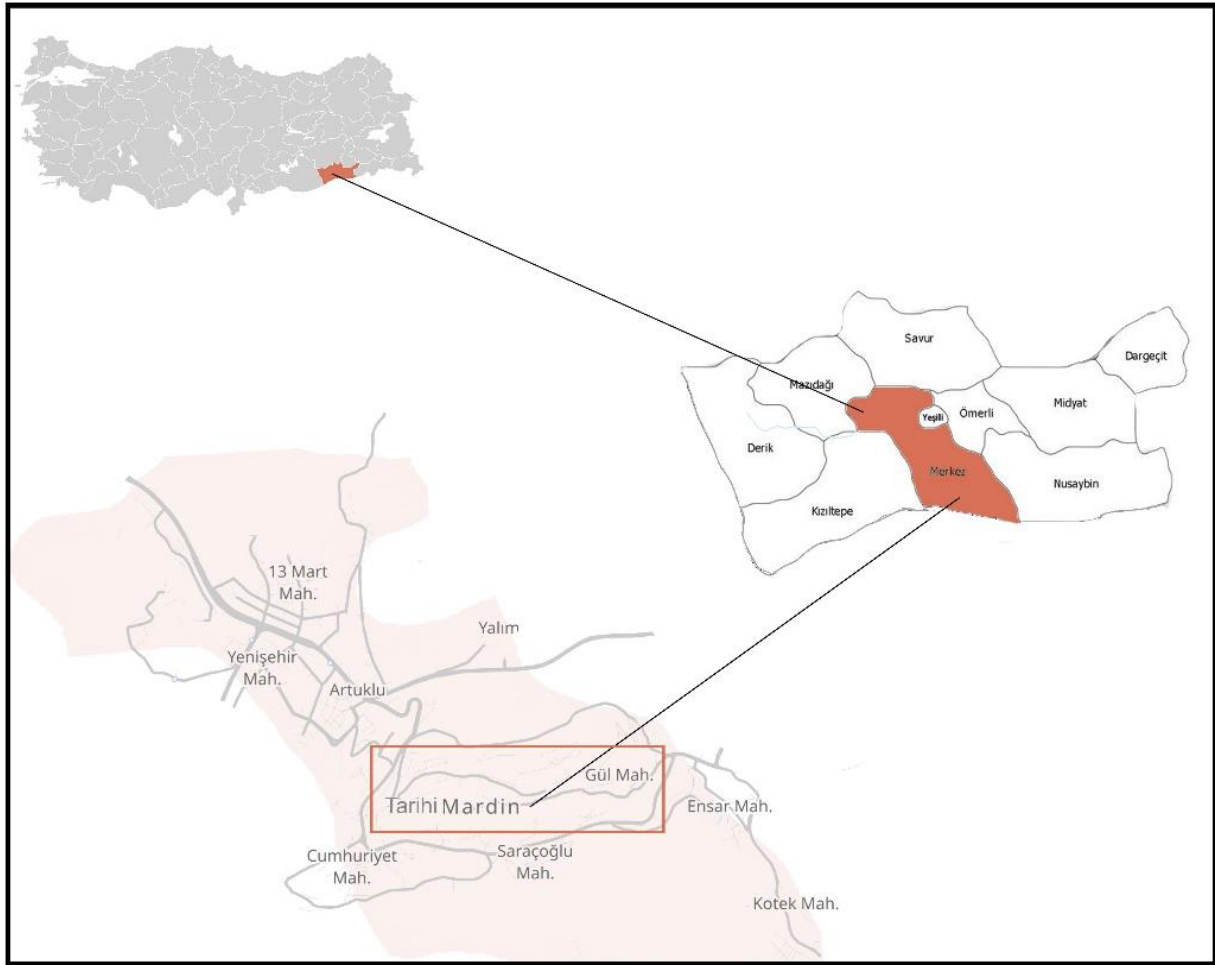
Mardin, Mezopotamya Ovası'na hâkim kalker bir yükselti üzerinde konumlanmış ve tarih boyunca kesintisiz yerleşim görmüş önemli bir sınır kentidir. Kentin mekânsal organizasyonu, topoğrafyanın belirleyici etkisi altında şekillenmiş; yapılaşma, eğime paralel olarak teraslanarak gelişmiştir. Bu morfolojik yapı, kentin silüet karakterini ve sokak sistemini doğrudan belirlemektedir. Mardin kent dokusu organik bir gelişim göstermekte olup dar, kıvrımlı ve çoğunlukla eğime paralel uzanan sokaklardan oluşmaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda ise kot farkları merdivenler ve dar geçitler aracılığıyla çözülmüştür. Bu durum, yaya ölçeğini ön plana çıkaran ve iklimle uyumlu bir mekânsal organizasyon ortaya koymaktadır (Bekleyen ve diğ., 2014).

20. yüzyılın başlarından itibaren, modern ulaşım ihtiyaçları doğrultusunda özellikle Birinci Cadde boyunca önemli müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Cadde genişletmeleri ve araç erişimine yönelik düzenlemeler, geleneksel parsel düzeni ve cephe sürekliliği üzerinde etkili olmuş; bu durum, tarihî doku ile modernleşme arasındaki mekânsal gerilimin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Alışık, 2025).

1979 yılında Eski Mardin'in kentsel sit alanı ilan edilmesi, koruma sürecinin kurumsal boyut kazanmasını sağlamıştır. 2000'li yıllarda ise kentin "Kültürel Peyzaj Alanı" olarak UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınması, Mardin'in uluslararası ölçekte kültürel miras değeri taşıdığını ortaya koymuştur (UNESCO, 2000; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013).

Birinci Cadde, tarih boyunca ticari ve kamusal yaşamın ana omurgası olarak işlev görmüş; cami, kilise ve çarşı yapıları bu aks boyunca yoğunlaşmıştır. Bu durum, Mardin'in çok dinli ve çok kültürlü yapısının mekânsal düzlemde görünür hâle gelmesini sağlamaktadır (Sinclair, 1989). Ancak son yıllarda turizm odaklı restorasyon uygulamaları ve işlev değişimleri, tarihî dokunun özgünlüğü ve bütünlüğü bağlamında tartışmalara yol açmaktadır (Alışık, 2025).

Bu çalışma, Bakırcılar Çarşısı, Mardin Ulu Camii ve Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi çevresinde gerçekleştirilmiş olup, işitsel peyzajın insan, akustik çevre ve mekânsal bağlam bileşenlerini birlikte ele alan karma bir yaklaşıma dayanmaktadır. ISO 12913 serisi doğrultusunda kurgulanmış; veri toplama sürecinde ses kayıtları, soundwalk ve sistematik gözlem yöntemleri birlikte kullanılarak bütüncül bir analiz çerçevesi oluşturulmuştur.

Şekil 1. Çalışma Alanı (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur).

3.2. Yöntem

Bu çalışma, işitsel peyzaj yaklaşımına dayalı bütünlüklük karma araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. ISO 12913 kapsamında işitsel peyzaj, bir çevrenin insanlar tarafından algılanma ve deneyimlenme biçimi olarak tanımlanmakta olup, bu doğrultuda araştırma fiziksel ölçümlerden ziyade kullanıcı deneyimini ve mekânsal bağlamı birlikte ele almaktadır.

Çalışma, Mardin'in tarihî kent dokusunda yer alan üç temsili mekânda gerçekleştirilmiştir: Mardin Ulu Camii, Bakırcılar Çarşısı ve Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi. Bu alanlar, farklı işlevleri (dini, ticari ve kültürel) temsil etmeleri ve kentsel bellekte güçlü bir yer tutmaları nedeniyle seçilmiştir.

Veri toplama sürecinde alan ses kayıtları, soundwalk yöntemi ve sistematik gözlem kullanılmıştır. Ses kayıtları, sabit nokta yöntemiyle günün farklı saatlerinde ve ritüel zamanlarında, dijital bir kayıt cihazı (Tascam DR-40X) kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Sistematik gözlem yöntemi kullanılarak alanların işitsel ve mekânsal özellikleri değerlendirilmiştir. Gözlemler sırasında alanların kullanım biçimi, insan yoğunluğu, turist hareketliliği, trafik etkisi, çocuk sesleri, ticari faaliyetler, ibadet saatleri ve özel dönemlerde ortaya çıkan işitsel değişimler dikkate alınmıştır.

Gözlemler:

- Günün farklı saatlerinde,
- Hafta içi ve hafta sonlarında,
- Ritüel zamanlarda,
- Bayram, özel gün ve yoğun turizm dönemlerinde gerçekleştirilmiştir.

Bu süreçte değerlendirilen temel parametreler şunlardır:

- Kullanıcı yoğunluğu,
- Ses kaynağı türü,
- Sesin yönü ve yayılımı,
- Mekânsal akustik karakter,
- Kullanıcıların mekânla kurduğu ilişki,
- Zaman içerisinde değişen ses örüntüleri.

Araştırma kapsamında elde edilen veriler mekânsal olarak haritalandırılmıştır. Ses kayıt noktaları çalışma alanına ait planlar üzerine işlenmiş; baskın ses türleri, ses yoğunlukları ve işitsel odak alanları haritalar üzerinde gösterilmiştir.

Haritalama sürecinde özellikle ezan sesi, çan sesi, bakır dövme sesi, araç trafiği, insan yoğunluğu, çocuk sesleri ve kuş sesleri gibi belirli işitsel bileşenlerin etkili olduğu alanlar değerlendirilmiştir.

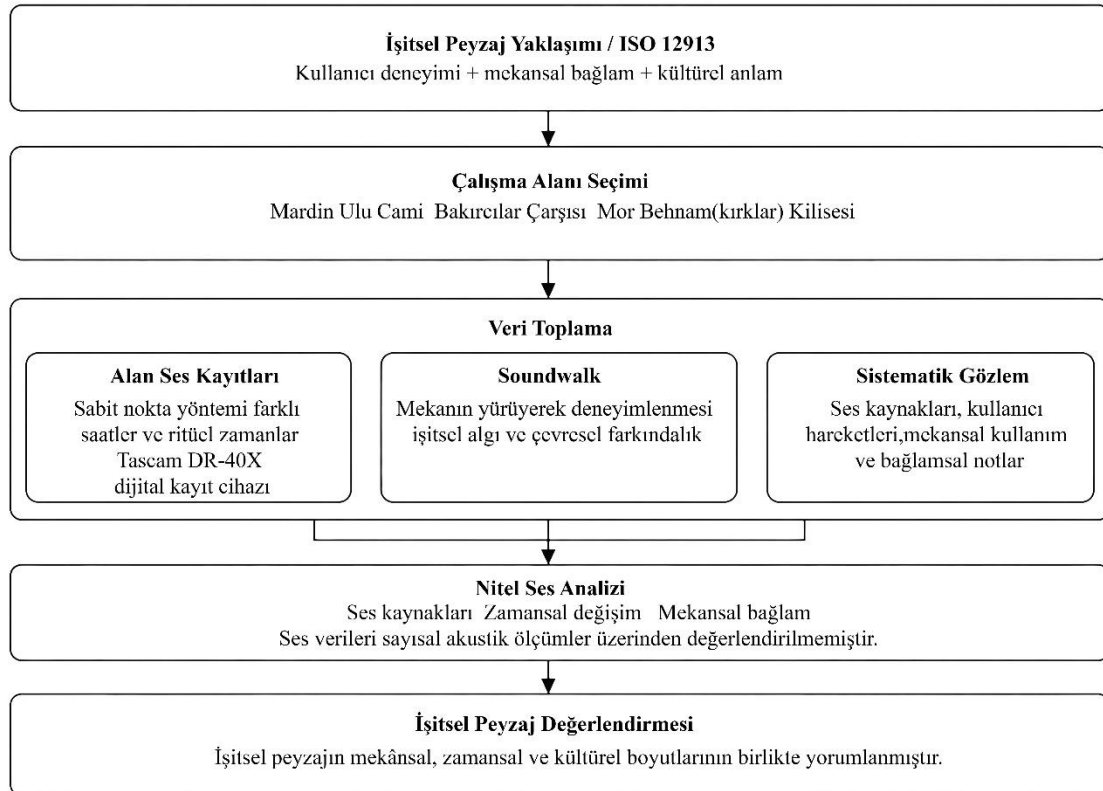
Bu doğrultuda:

- Kayıt noktaları mekânsal olarak konumlandırılmış,
- Ses yoğunluk alanları yorumlanmış,
- Ritüel ses odakları belirlenmiş,

Hazırlanan işitsel peyzaj haritaları aracılığıyla Mardin'in tarihî kent dokusunun farklı bölgelerinde öne çıkan işitsel karakterler görsel olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada ses verileri sayısal akustik ölçümler üzerinden değerlendirilmemiş; bunun yerine kayıtlar, ses kaynakları, zamansal değişim ve mekânsal bağlam çerçevesinde nitel olarak analiz edilmiştir.

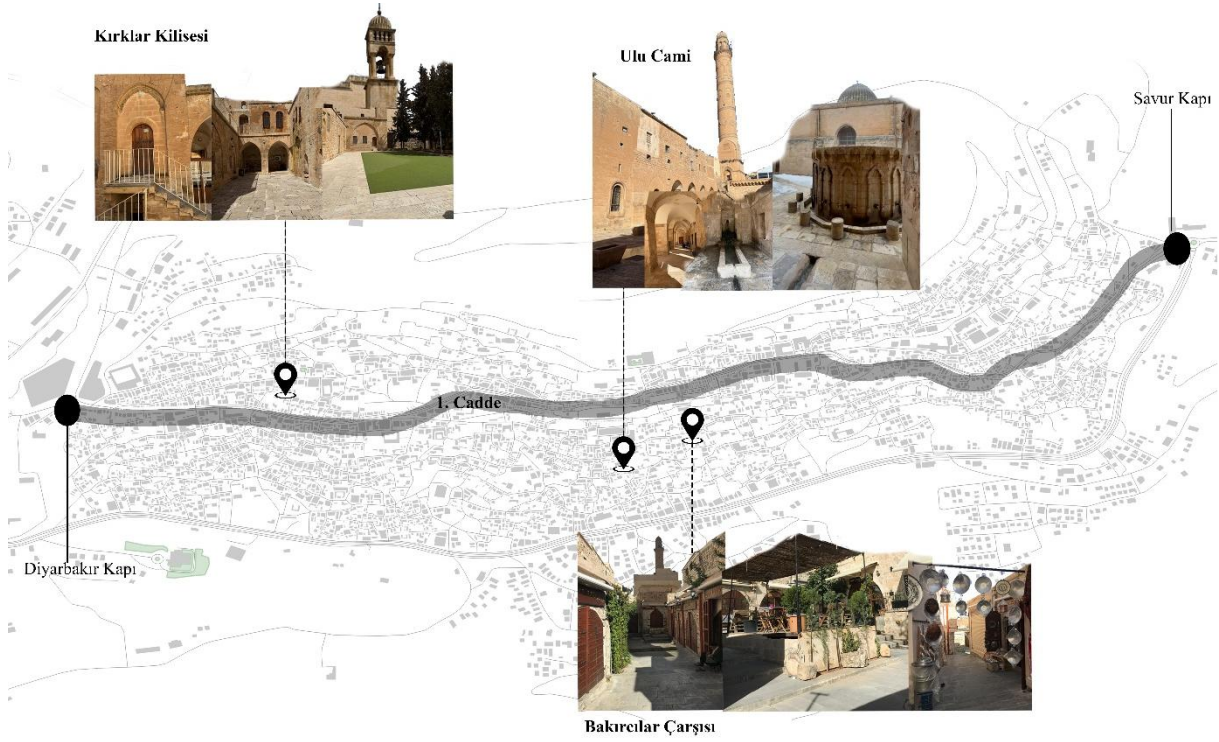
Elde edilen tüm veriler, karşılaştırmalı analiz yöntemiyle bütünleştirilerek işitsel peyzajın mekânsal, zamansal ve kültürel boyutları birlikte yorumlanmıştır.

Şekil 2. Araştırma metodolojisi (Yazarlar tarafından oluşturulmuştur).

4. Bulgular

Bu çalışma kapsamında incelenen üç farklı mekânın (Ulu Camii, Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi ve Bakırcılar Çarşısı) işitsel peyzaj özellikleri, mekânsal kullanım biçimleri, zamansal değişkenlikleri ve kültürel işlevleri ele alınmıştır.

Şekil 2. Seçilen Çalışma Alanlarının Mekânsal Dağılımı.

4.1 Ulu Camii

Mardin Ulu Camii, kentin tarihsel gelişimi, mekânsal organizasyonu ve kültürel kimliğini yansıtan önemli bir referans noktasıdır. Yapı, Mardin tarihi kent merkezinde, günümüzde 1. Cadde olarak adlandırılan ana aksın güneyinde ve çarşı dokusu içinde yer almaktadır. Bu konum, caminin ibadet mekânı ve Artuklu döneminde şekillenen ticari ve sosyal merkezle doğrudan ilişkili olan bir kentsel odak olduğunu göstermektedir. İslam kentlerinde yaygın olarak görülen cuma camii merkezli yerleşim modelinin Mardin'deki güçlü örneklerinden biri olan yapı, çevresinde gelişen çarşı, bedesten ve konut dokusuyla birlikte kentsel organizasyonun çekirdeğini oluşturmuştur (Çağlayan, 2018; Kızılelma, 2022).

Yapı, tarihsel süreç içerisinde Artuklu, Akkoyunlu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde çeşitli müdahalelerden geçmiştir. Osmanlı döneminde revakların bir kısmı kapatılmış, avlu çevresindeki mekânlarda işlevsel değişiklikler yapılmış ve çeşitli onarımlar gerçekleştirilmiştir (Altun, 1971; Kızılelma, 2022).

Plan şeması, taş malzeme kullanımı ve minare tipolojisi, yapının çok katmanlı bir kültürel miras değeri taşıdığını göstermektedir. Bu çok katmanlı yapı, işitsel peyzajda da karşılık bulmaktadır.

Yapının işitsel karakteri; mimari kütle düzeni, malzeme özellikleri ve açık-yarı açık mekân ilişkileriyle ibadet pratiklerinin etkileşimi sonucu oluşmaktadır. Avlu, revaklar, taş duvarlar ve sert zeminler, sesin yansıma ve yayılımını belirleyen temel bileşenlerdir.

Mardin Ulu Camii'nin işitsel peyzajı, mimari kütle düzeni, malzeme yapısı, açık-yarı açık mekân ilişkileri ve ibadet ritüelleriyle birlikte ses bütünlüğü üretmektedir. Yapının avlu düzeni, revaklı çevresi, yüksek taş duvarları ve sert zemin kaplaması, sesin yansıma karakterini belirleyen temel fiziksel bileşenlerdir. Alan çalışması kapsamında 5 temel işitsel durum belirlenmiştir.

Zaman	Görsel	İşitsel Durum
Hafta sonu – turistik yoğunluk		Orta-yüksek yoğunlukta ziyaretçi hareketliliği ile birlikte insan kaynaklı seslerin (konuşma, ayak sesleri) belirgin olduğu; buna eşlik eden doğal seslerin (güvercinler) ve mekânsal yansımaların birlikte algılandığı çok katmanlı bir işitsel yapı gözlemlenmektedir.
Cuma namazı – ritüel yoğunluk		Ritüel odaklı kullanımın belirgin olduğu bu zaman diliminde, ibadet kaynaklı seslerin (imam, cemaat, ezan) mekânın baskın işitsel bileşenini oluşturduğu; kullanıcı yoğunluğunun artmasıyla birlikte işitsel yoğunluğun en yüksek seviyeye ulaştığı gözlemlenmiştir.
Hafta içi – düşük yoğunluk		Kullanıcı yoğunluğunun düşük olduğu bu zaman diliminde, mekânda doğal seslerin (kuş sesleri) ve düşük seviyeli çevresel seslerin ön plana çıktığı; genel işitsel ortamın sakin ve dengeli bir karakter sergilediği belirlenmiştir.

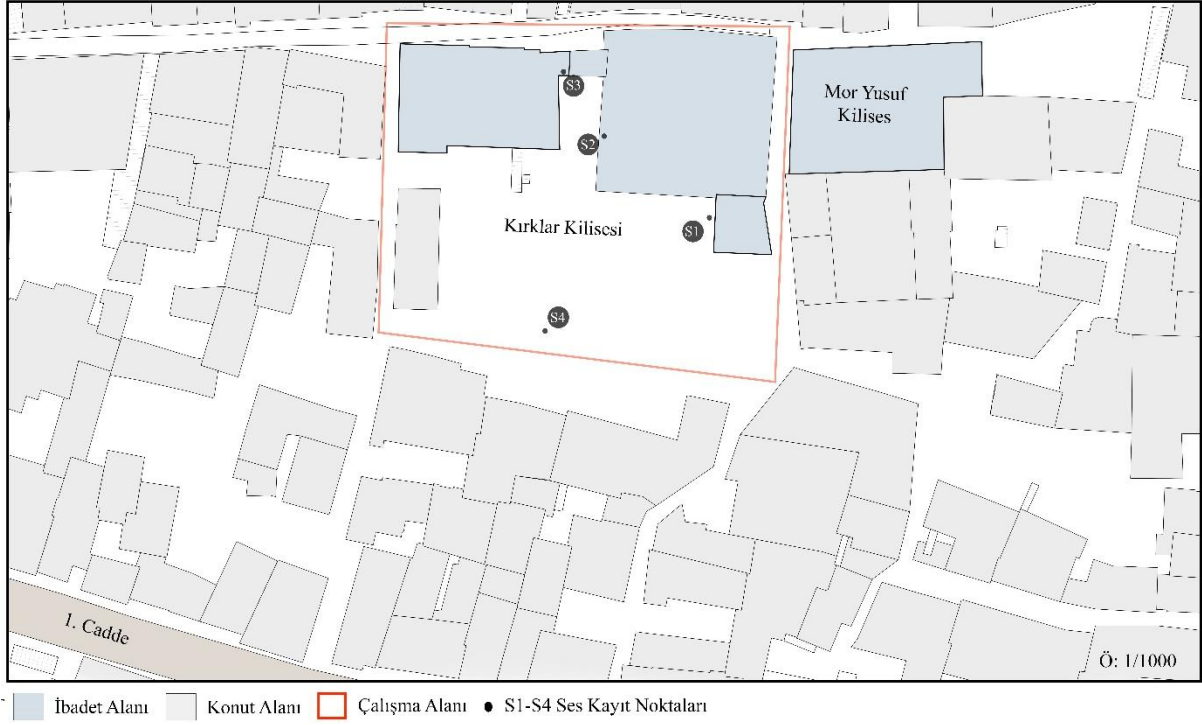
Şekil 4. Ulu Camii ve Çevresindeki İşitsel Peyzajların Zamansal Değişimi ve Mekânsal Kullanım Yoğunluğu (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

4.2 Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi

Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi, V. yüzyıla tarihlenen ve 1170 yılında Kırk Şehitler Kilisesi olarak anılmaya başlanan önemli bir kültürel miras yapısıdır. Günümüzde Süryani Kadim Cemaati Metropolitik Kilisesi olarak işlevini sürdürmektedir (Koçoğlu, 2006).

Kilise, yöresel kesme taş kullanılarak geniş bir avlu içinde inşa edilmiş olup, özellikle duvar işçiliğinde son derece ince ve nitelikli bir taş işçiliği sergilemektedir. Üç ayrı girişe sahip olan yapının cephelerinde dantel benzeri taş süslemeler dikkat çekici bir mimari karakter oluşturmaktadır. Ayrıca yapı; apsisi, çan kulesi ve yaklaşık 1500 yıllık kök boya perdeleri ile hem estetik hem de kültürel açıdan önemli özellikler taşımaktadır (Koçoğlu, 2006).

Alan çalışması kapsamında gerçekleştirilen gözlem ve ses kayıtlarına göre, yapının işitsel peyzajı mekânsal konum, zamansal değişim ve kullanım biçimleriyle ilişkili dört temel bileşen üzerinden değerlendirilmiştir. Yapının kent içindeki erişilebilir konumu ve aktif kullanım durumu, ses çeşitliliğini artıran temel etkenlerdir.

Şekil 5. Mor Behnam (Kırklar) ve Çevresindeki Mekânsal Dağılımlar.

4.2.1. Çan Sesi

Kilise çanı, çalışma alanı içerisindeki en baskın ve en geniş etki alanına sahip işitsel bileşen olarak belirlenmiştir. Çan sesi, yapı sınırları içerisinde kalmayıp çevre sokaklara taşan ve kentsel ölçekte algılanabilen bir ses simgesi (soundmark) niteliği taşımaktadır. Belirli zaman aralıklarında duyulan çan sesi, mekânda zamanın akışını belirginleştiren ve kullanıcılar açısından yönlendirici bir rol üstlenen önemli bir işitsel unsur olarak değerlendirilmektedir. Dinsel ritüellerin başlangıcını belirten kültürel bir referans noktasıdır.

4.2.2. Ayin Sesleri

Ayin zamanlarında kilise iç mekânında oluşan sesler, ritüel temelli ve insan odaklı bir işitsel katman oluşturur. Dualar, toplu ibadet sırasında ortaya çıkan sesler ve litürjik okumalar, mekâna özgü anlam yüklü bir atmosfer meydana getirir. Kalın taş duvarların etkisiyle bu sesler dış mekâna güçlü bir biçimde yayılmaz; daha çok derinden gelen ve bastırılmış bir şekilde algılanır. Buna karşın, kilise avlusunda bu seslerin varlığı hissedilir, ancak belirgin ve baskın bir karakter oluşturmaz. İç mekânda ise taş yüzeylerin etkisiyle seslerin yankı yaptığı ve daha yoğun bir işitsel ortam olduğu gözlemlenir. Bu durum, mekânın içinde ve dışında farklılaşan bir işitsel deneyim ortaya koyar; iç mekânda yankılı ve yoğun, dış mekânda ise daha zayıf ve dolaylı bir ses algısı oluşur.

4.2.3. Çocuk Sesleri

Cumartesi günleri yapılan Süryanice dersleri sırasında oluşan çocuk sesleri, mekâna dinamik bir karakter kazandırır. İki dilli iletişim, kültürel sürekliliğin işitsel bir göstergesidir.

Bu sesler sadece gündelik hareketliliğin bir sonucu olarak değil;

- iki dilli iletişim pratiği (Türkçe ve Süryanice),
- kültürel aktarım süreci,
- toplumsal sürekliliğin göstergesi

olarak değerlendirilmektedir.

Çocukların derse koşarak gelmeleri sırasında oluşan ayak sesleri ve nefes alışverişleri, kısa süreli ancak güçlü işitsel izler bırakır. Bununla birlikte, çocukların kendi aralarında dil değiştirerek iletişim kurmaları, gülmeleri ve oyun davranışları sergilemeleri mekâna canlı ve üretken bir karakter kazandırmaktadır.

Pazar günleri gözlemlenen Süryanice selamlaşma ve konuşma pratikleri ise, bu alanın ibadet mekân kimliğine ek olarak; dilin ve kimliğin sürdürüldüğü bir sosyal ortam olduğunu da ortaya koymaktadır.

4.2.4. Doğal Sesler

Avluda duyulan kuş sesleri, düşük yoğunluklu ve süreklilik gösteren yapısıyla işitsel peyzajın dengeli ve sakin arka planını oluşturur.

Zaman	Görsel	İşitsel Durum
Pazar Günü – Ayin		Kilise çanı, ayin öncesinde mekânda baskın bir işitsel unsur olarak algılanmakta ve çevreye yayılarak kullanıcıları yönlendiren bir ses simgesi oluşturmaktadır. Ayin sırasında ise dua, ilahi ve toplu ibadet sesleri iç mekânda yoğunlaşırken, avluya daha zayıf ve dolaylı bir biçimde yansımaktadır. İbadet için gelen kullanıcıların konuşma ve hareket sesleri bu işitsel katmanı desteklemektedir.
Cumartesi– çocuklara süryani dersi		Cumartesi günleri alanda oluşan çocuk sesleri, mekâna hareketli ve çok katmanlı bir işitsel karakter kazandırmaktadır. Koşma, konuşma ve oyun sesleri ile birlikte Türkçe Süryanice iletişim pratikleri işitsel çeşitliliği artırmaktadır. Bu durum, alanın kültürel aktarım ve sosyal etkileşim mekânı olarak işlevini güçlendirmektedir.
Hafta sonu– Turistik yoğunluk		Turistik yoğunluk sırasında alanda farklı dillerde konuşmalar, fotoğraf çekimlerine eşlik eden sesler ve rehber anlatımları ön plana çıkmaktadır. Bu durum, işitsel peyzajın daha kalabalık, hareketli ve çok kültürlü bir yapıya dönüşmesine neden olmaktadır. Mekân, kısa süreli ancak yoğun insan kaynaklı seslerle karakterize edilmektedir.
Hafta içi– Düşük yoğunluk		Hafta içi düşük kullanım dönemlerinde kuş sesleri ve doğal çevre sesleri işitsel peyzajın baskın bileşenini oluşturmaktadır. Bu sesler, mekânda sakin, dengeli ve süreklilik gösteren bir akustik ortam yaratmaktadır. İnsan kaynaklı seslerin azalmasıyla birlikte doğal sesler daha belirgin hale gelmektedir.

Şekil 6. Mor Behnam (Kırklar) ve Çevresindeki İşitsel Peyzajların Zamansal Değişimi ve Mekânsal Kullanım Yoğunluğu (Yazarlar tarafından üretilmiştir).

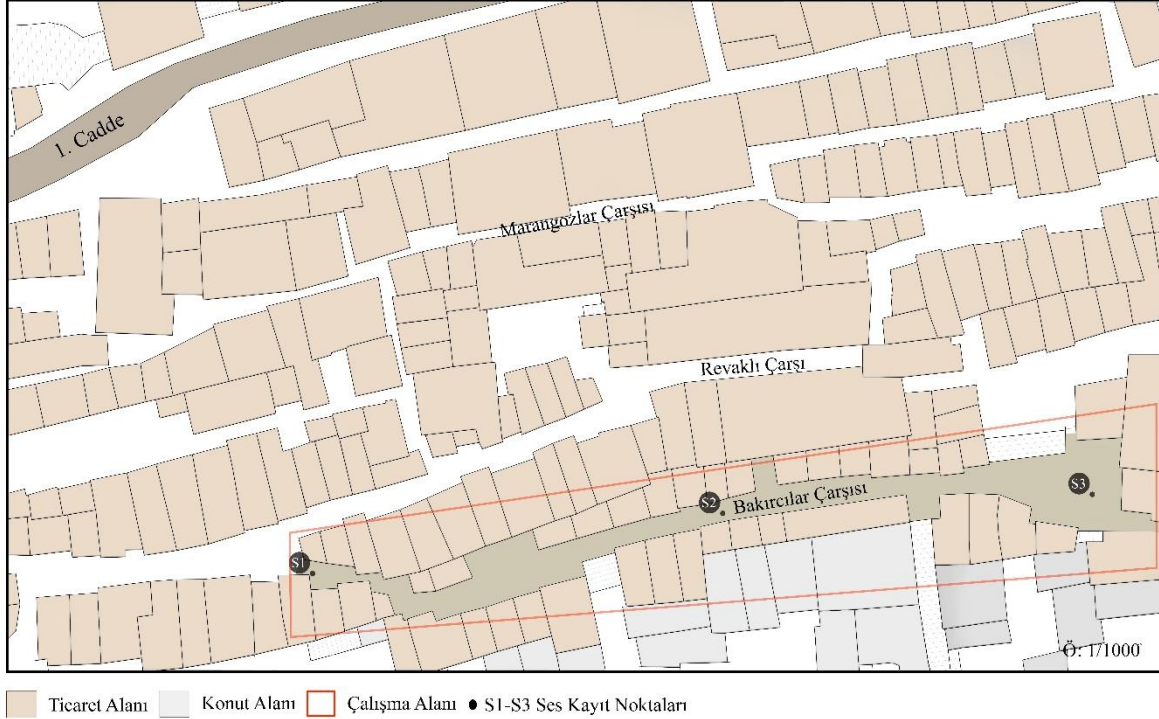
4.3. Bakırcılar Çarşısı

Tarihsel süreçte çarşı, usta–kalfa–çıracak ilişkisine dayalı olarak bakır işçiliğinin yoğunlaştığı bir üretim alanı olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda, mutfak eşyaları başta olmak üzere çeşitli bakır ürünlerinin üretildiği ve satıldığı önemli bir zanaat merkezi niteliği taşımaktadır (Demir, 2023: 112).

Günümüzde ise çarşının işlevsel yapısında belirgin bir gerileme olduğu görülmektedir. Dükkânların büyük bir kısmı işlevsiz durumdadır ve sınırlı sayıda usta bakırcılık faaliyetini sürdürmektedir (Demir, 2023: 112). Bu durum, çarşının geleneksel üretim kimliğinin zayıfladığını göstermektedir.

Mimari açıdan çarşı, topoğrafyaya uyumlu biçimde doğu-batı doğrultusunda gelişen, eğimli ve yer yer teraslamalar içeren üstü açık çarşı tipine örnek teşkil etmektedir. Sokak boyunca karşılıklı dizilen dükkânlardan oluşan bu yapı, taş malzeme kullanımı ve kemerli açıklıklarla geleneksel çarşı karakterini yansıtmaktadır (Demir, 2023).

Bakırcılar Çarşısı, geçmişte güçlü bir üretim ve zanaat odağı iken günümüzde işlev kaybı yaşamış, ancak tarihsel ticaret ve üretim kültürünü izlenebilir kılan önemli bir kentsel mekân olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 7. Bakırcılar Çarşısı ve Çevresindeki Mekânsal Dağılımlar.

4.3.1. Bakır İşleme Sesleri

Bakırcılar Çarşısı girişinde yer alan az sayıdaki aktif dükkânda, bakır işçiliği hâlen sürdürülmektedir. Bu zanaatın usta-çırak ilişkisiyle, babadan oğula aktarılan bir bilgi birikimine dayanması, işitsel peyzajın aynı zamanda kültürel miras boyutunu güçlendirmektedir. Bu alanda oluşan sesler; çekiçleme (ritmik ve keskin) ve ince işçilik sesleri (daha düşük yoğunluklu, detaylı), çarşının girişinde yoğunlaşarak mekâna karakteristik bir işitsel kimlik kazandırmakta ve geçmiş üretim kültürünün güçlü bir soundmark olarak varlığını sürdürmektedir.

4.3.2. Kafe ve Müzik Sesleri

Çarşısı içerisinde yer alan kafe kullanımı, alana yeni bir işlev kazandırmakta ve bu doğrultuda işitsel peyzajın değişmesine neden olmaktadır. Mekândan yayılan müzik sesleri, insan konuşmaları ve sosyal etkileşim kaynaklı sesler, çarşının geleneksel işitsel yapısına farklı bir işitsel karakter eklemektedir. Bu seslerin dikkat çekici yönü, bulunduğu alanla sınırlı kalmayıp Bakırcılar Çarşısı'nın orta kesimlerine kadar uzanabilmesidir. Özellikle taş yüzeyler ve dar sokak dokusu, sesin mekân içerisinde daha güçlü biçimde yayılmasına neden olmakta; bu durum alanda baskın ve yayılıcı bir arka plan sesi oluşturmaktadır. Sonuç olarak, söz konusu sesler geleneksel üretim temelli işitsel unsurlarla örtüşmekte ve zaman zaman geleneksel üretim seslerini andırmaktadır.

4.3.3. Kalaylama Sesleri

Kalaycı dükkânı, alandaki bir diğer önemli işitsel odak noktasıdır. Kalaylama süreci sırasında oluşan sesler, metal yüzeyin işlenmesine bağlı sürtünme ve vurma sesleri ile işlem sırasında kullanılan araçların çıkardığı düzensiz ve aralıklı bileşenlerdir. Kalaylama sesleri, çarşıdaki geleneksel üretim kültürünün zayıflamış fakat hâlâ var olan bir işitsel izi olarak değerlendirilebilir.

Zaman	Görsel	İşitsel Durum
Hafta Sonu – Bakırcılar Çarşısı Kafe		Mekânda, kafe kaynaklı müzik sesleri arka planda süreklilik gösterirken, derinden gelen bakır işleme sesleri bu ortama eşlik etmektedir. Bu durum, farklı işlevlere ait seslerin üst üste binmesiyle çok katmanlı bir işitsel yapı oluşmasına neden olmaktadır. Özellikle ticari ve sosyal kullanımın iç içe geçmesi, mekânın işitsel karakterini daha karmaşık ve değişken hale getirmektedir.
Hafta sonu – Bakırcılar Çarşısı Girişi		Çarşı girişi, bakır dövme ve şekillendirme süreçlerinden kaynaklanan ritmik metal darbeleriyle karakterize edilen yoğun bir işitsel ortama sahiptir. Bu sesler, mekânın üretim odaklı kimliğini doğrudan yansıtan baskın bir işitsel katman oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu ritmik tekrarlar, kullanıcılar için mekânın tanımlayıcı bir ses simgesi (soundmark) olarak algılanmaktadır.
Hafta sonu– Kalaycı Dükkanı		Kalaylama sürecinde ortaya çıkan bakır temas sesleri, ateşin sürekli cızırtısı ile birlikte belirgin bir işitsel bütünlük oluşturmaktadır. Bez yardımıyla yüzeye uygulanan sürtünme hareketleri, bu sürece özgü ince ve kesintili ses katmanlarını mekâna eklemektedir. Bu işitsel bileşenler, geleneksel zanaat pratiğinin doğrudan duyumsanabildiği özgün bir akustik atmosfer ortaya koymaktadır.

Şekil 8. Bakırcılar Çarşısı ve Çevresindeki İşitsel Peyzajların Zamansal Değişimi ve Mekânsal Kullanım Yoğunluğu (Yazarlar tarafından, üretilmiştir).

Çalışma bulguları, Mardin Ulu Camii, Mor Behnam (Kırklar) Kilisesi ve Bakırcılar Çarşısı'nın işitsel peyzajlarının mekânsal kullanım, zamansallık ve kültürel işlev doğrultusunda belirgin biçimde farklılaştığını göstermektedir.

Dini yapılar ile ticari alanlar arasında net bir ayrışma tespit edilmiştir. Ulu Camii ve Kırklar Kilisesi'nde işitsel peyzaj; ritüel temelli, süreklilik gösteren ve mekânsal kimliği pekiştiren bir yapı sergilerken, Bakırcılar Çarşısı'nda daha parçalı, değişken ve dönüşüm odaklı bir karakter gözlemlenmiştir.

Ulu Camii'nde doğal sesler, su elemanları ve ibadet kaynaklı sesler arasında kurulan denge, süreklilik ve değişkenlik içeren çok katmanlı bir işitsel bütünlük oluşturmaktadır. Kırklar Kilisesi'nde ise çan sesi belirgin bir *soundmark* olarak öne çıkarken, ayin seslerinin iç mekânda yoğunlaşması ve dışa sınırlı yayılması, daha içe dönük ve kontrollü bir işitsel yapı oluşturmaktadır.

Bakırcılar Çarşısı'nda işitsel yapı; geleneksel üretim sesleri, yeni kullanım kaynaklı sesler ve zanaat geçiş sesleri olmak üzere üç katmanda şekillenmektedir. Geleneksel seslerin mekânsal olarak sınırlı kaldığı, buna karşılık kafe ve müzik kaynaklı seslerin baskın hale geldiği görülmektedir. Bu durum, çarşının işitsel kimliğinde bir dönüşüme işaret etmektedir. Genel olarak, dini mekânlarda işitsel sürekliliğin ve kültürel referansların korunduğu; ticari alanlarda ise işitsel kimliğin dönüşerek özgün ses bileşenlerinin zayıfladığı sonucuna varılmıştır. Bu farklılaşma, işitsel peyzajın mekânsal işlev ve kullanıcı pratikleriyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

5. Tartışma

Mardin’de tarihsel mekânlarda gözlemlenen dönüşüm, geleneksel zanaat üretiminin yerini hizmet ve yeme-içme odaklı işlevlere bıraktığını; bu değişimin özgün işitsel kimliği zayıflatıp daha tekdüze bir ses ortamı oluşturduğunu göstermektedir (Saltık, 2022). Özellikle 1. Cadde ve çevresindeki Bakırcılar Çarşısı’nda, geçmişte baskın olan bakır işleme seslerinin günümüzde sınırlı kaldığı; buna karşılık kafe müziklerinin, insan hareketliliğinin ve arka plan gürültüsünün belirginleştiği tespit edilmiştir. Bu durum, işitsel peyzajın üretim temelli bir yapıdan tüketim temelli bir yapıya evrildiğini ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, cami ve kilise gibi dini mekânlarda işitsel peyzajın sürekliliği daha güçlüdür. Ezan, çan ve ayin sesleri, mekânda zamanın ritmini belirleyen ve kolektif hafızayı pekiştiren, ritüel temelli işitsel referanslar oluşturarak bu alanlara özgü ayırt edici bir kimlik kazandırmaktadır. Dini yapılarda üretilen seslerin ticari alanlara kıyasla daha dirençli olduğu söylenebilir.

Kentsel mekânlar, fiziksel yapı ile kullanıcıların işitsel deneyimlerinin kültürel pratiklerle bütünleştiği çok katmanlı bellek alanlarıdır (Pakravan, 2016). Zanaat temelli seslerin yerini bağlamsız hizmet seslerinin alması, R. Murray Schafer’ın işitsel peyzaj kuramında vurgulanan kültürel sürekliliğin zayıflamasına işaret etmektedir (Schafer, 1994). Buna karşın, dini mekânlarda ritüel seslerin sürekliliği, kullanım biçiminin işitsel kimliğin korunmasında belirleyici olmaktadır.

Bu dönüşüm bir kayıp olarak değil, aynı zamanda yeni işitsel katmanların oluşumu olarak da değerlendirilmelidir. Turizm ve hizmet sektörüyle ortaya çıkan yeni sesler, kentin değişen sosyo-kültürel yapısını yansıtırken; özgün işitsel unsurlarla dengelenememesi durumunda tarihsel kimliği zedeleme riski taşımaktadır.

Tarihi dokularda işitsel kimliğin korunmasına yönelik bütüncül stratejiler geliştirilmelidir (Turaman ve Aslan, 2025).

Geleneksel üretim seslerinin yanı sıra ritüel seslerinin de kültürel miras kapsamında ele alınması gerekmektedir (Çorman diğ., 2024). İşitsel peyzajın görsel unsurlarla eşdeğer bir miras bileşeni olarak değerlendirilmesi, koruma yaklaşımlarında yeni bir paradigmayı gerektirmektedir; bu doğrultuda geliştirilecek politikalar, mekânın akustik kimliğinin sürdürülebilirliğine odaklanmalıdır (Parker & Spennemann, 2022; Jin diğ., 2026). Bu yaklaşım, işitsel peyzajın göç, turizm ve gündelik yaşam pratikleriyle sürekli yeniden üretildiğini kabul eden bütüncül bir koruma anlayışını zorunlu kılar.

İşitsel peyzajın görsel unsurlarla eşdeğer bir kültürel miras bileşeni olarak da ele alınması, koruma yaklaşımlarında yeni bir paradigma değişimini gerekli kılmaktadır (Mediastika ve diğ., 2025). Bu kapsamda geliştirilecek yönetim stratejileri, fiziksel çevrenin korunmasına ve mekânın akustik kimliğinin sürdürülebilirliğine odaklanmalıdır (Parker ve Spennemann, 2022; Jin ve diğ., 2026). Bu yaklaşım, işitsel peyzajın göç, turizm, aidiyet ve gündelik yaşam pratikleri gibi dinamik süreçlerle sürekli dönüşümün içinde yer aldığını ve yeniden üretildiğini kabul eden bütüncül bir koruma anlayışını gerektirmektedir.

Kentsel dokunun fiziksel ve işitsel bileşenlerini birlikte ele alan yaklaşımlar, küreselleşmenin neden olduğu mekânsal aynılaşıma ve kimlik kaybı riskine karşı önemli bir direnç mekanizması sunmaktadır (Ayyıldız ve Ertürk, 2016). Tarihsel kentlerin sadece görsel birer miras alanı olarak değil, aynı zamanda kendi işitsel tarihini üreten ve dönüştüren yaşayan sistemler olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

6. Sonuç

Bu çalışma, Mardin’in tarihsel kent dokusunda yer alan işitsel peyzaj unsurlarının kültürel mirasın temel bileşenlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, özellikle ticari alanlarda geleneksel üretim temelli seslerin giderek azaldığını; buna karşılık dini yapılarda ritüel kaynaklı işitsel unsurların sürekliliğini büyük ölçüde koruduğunu göstermektedir. Bu durum, işitsel kimliğin sürekliliğinde mekânsal kullanım biçimlerinin ve kültürel pratiklerin belirleyici bir rol üstlendiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen alanlar, turizm baskısı, hizmet sektörünün genişlemesi ve kentsel yoğunluk gibi faktörlerin işitsel peyzaj üzerinde dönüştürücü etkiler yarattığını göstermektedir. Bu dönüşüm, özgün ve yerel nitelik taşıyan seslerin giderek kaybolmasına ve kent genelinde daha benzer bir işitsel çevre oluşmasına neden olmaktadır. Bu çerçevede, işitsel peyzajın çevresel bir unsur olmanın ötesinde, somut olmayan kültürel mirasın önemli bir taşıyıcısı olarak ele alınması gerekmektedir.

Bu doğrultuda, tarihsel kent dokularında işitsel mirasın korunmasına yönelik geliştirilecek stratejilerin mekânsal planlama ve koruma politikalarıyla bütünleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Geleneksel üretim süreçlerine bağlı seslerin ve dini yapılara özgü ritüel seslerin belgelenmesi, haritalanması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, kentsel belleğin korunmasına katkı sağlayacaktır. Bunun yanında, işitsel peyzajın dijital arşivleme yöntemleriyle kayıt altına alınması ve yapay zekâ destekli analizlerle izlenmesi, bu mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında yenilikçi bir yaklaşım sunmaktadır.

Sonuç olarak, Mardin örneğinden elde edilen veriler, tarihî kentlerde işitsel peyzajın korunmasının yalnızca akustik çevreyle sınırlı kalmadığını; kültürel kimliğin, aidiyet duygusunun ve toplumsal belleğin sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Bu nedenle, işitsel peyzajın kentsel koruma yaklaşımlarına bütüncül bir bileşen olarak dahil edilmesi, geleceğe yönelik miras yönetimi stratejileri açısından kaçınılmaz bir gereklilik olarak değerlendirilir.

Funding

“This research received no specific grant from any funding agency in the public, commercial or not-for-profit sectors.”

Conflicts of Interest

“The author(s) report no conflicts of interest.”

Data Availability Statement

Data will be available upon request

Institutional Review Board Statement

This study did not require IRB approval

CRedit Author Statement

Conceptualisation; Methodology; Writing – original draft; Rabia Coyrat; Methodology, Writing – review & editing- Yalcin Yildirim). Conclude with: “All authors have read and approved the final manuscript.”

References

- Akkaya, B. (2014). *Kentsel ses peyzajları: Kadıköy tarihi çarşı ve çevresinde işitsel katmanların değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı.
- Akpınar, N., Belkayalı, N., Kaymaz, I., Turan, F., & Sunal, A. B. (2013). *Kent parklarında işitsel peyzaj (soundscape) algısı ve kullanıcı tercihlerinin yaşam kalitesi kapsamında değerlendirilmesi: Ankara örneği* (TÜBİTAK Projesi No. 110Y186).
- Al Emadi, M. M. (2022). *Similarities are differences: Soundscape approach in creating identities of Doha and the northern areas in Qatar* (Master's thesis). Hamad Bin Khalifa University, College of Humanities and Social Sciences, Qatar Research Repository.
- Altun, A. (1971). *Mardin'de Türk devri mimarisi*. Day Matbaası.
- Ayyıldız, S., & Ertürk, F. (2017). Kentsel kimlik bileşenleri ile yerel kimliğin izlerini sürmek: Kapanca Sokak örneği. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 2(1), 65–88. <https://doi.org/10.26835/my.271053>
- Aziz Amen, M., & Nia, H. A. (2018). The dichotomy of society and urban space configuration in producing the semiotic structure of the modernism urban fabric. *Semiotica*, 2018(222), 203–223. <https://doi.org/10.1515/sem-2016-0141>
- Aziz Amen, M., & Ahmad Nia, H. (2021). The effect of cognitive semiotics on the interpretation of urban space configuration. *Proceedings Article*, 260–274. <https://doi.org/10.38027/ICCAUA2021227n9>
- Bekleyen, A., Dalkılıç, N., & Özen, N. (2014). Geleneksel Mardin Evi'nin mekânsal ve ısısal konfor özellikleri. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 7(4), 28–44.
- Bijsterveld, K. (2013). Soundscapes of the urban past: Staged sound as mediated cultural heritage. *International Journal of Heritage Studies*, 19(6), 629–645. [10.14361/transcript.9783839421796](https://doi.org/10.14361/transcript.9783839421796)
- Carvalho, M. L. U. (2023). *Associations between urban soundscape perception and emotional states* (Doctoral dissertation). University of Salford, School of Science, Engineering and Environment.
- Chougale, A. A. A. (2020). *Sounds of Qatar: Preserving Qatari aural culture through digital sound archives* (Master's thesis, Hamad Bin Khalifa University). QNL Manara Repository.
- Çağlayan, M. (2018). Ortaçağ'dan günümüze bir anıt: Mardin Ulu Camii. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 1(21), 29–40. <https://izlik.org/JA27AW34YR>
- Çakır Aydın, D. (2017). *İşitsel peyzajda ses çevresi memnuniyet düzeyinin bulanık mantık ile tahmin edilmesi* (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Çakır Aydın, D., Dalkılıç, N., Dursun, F., Özbudak Akça, B., & Melikoğlu, Y. (2020). Diyarbakır'ın tarihi sesleri: Diyarbakır Suriçi bölgesi'nde akustik mirasın belgelenmesi ve değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 2088–2099. <https://doi.org/10.17755/esosder.560930>
- Çorman, G., Duman, H., & Demir, Ö. (2024). Mardin ve turizm konulu lisansüstü tezlerin analizi. *Artuklu Tourism Studies*, 1, 26–38. <https://izlik.org/JA65DE97DJ>
- Djimantoro, M. I., Martokusumo, W., Poerbo, H. W., & Sarwono, R. J. (2020). The historical soundscape analysis of Fatahillah Square, Jakarta. *Acoustics*, 2(4), 847–867. <https://doi.org/10.3390/acoustics2040048>
- Doğan, H. A. (2019). *Kentlerin ses kimliğinin işitsel peyzaj yaklaşımı ile belgelenmesinde alan seçim modeli önerisi* (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Fırat, H. B. (2023). Türkiye'de ses-manzarası çalışmaları. *Konservatoryum*, 10(2), 1–12. <https://doi.org/10.26650/CONS2023-1323799>
- Jin, M., Chen, Z., Xu, H., Li, J., Sun, J., & Li, J. (2026). Soundscapes as heritage value: Multilevel modelling of tourist perception and satisfaction in Shanxi, China. *NPJ Heritage Science*, 14(1). [10.1038/s40494-026-02397-8](https://doi.org/10.1038/s40494-026-02397-8)
- Kang, J., & Schulte-Fortkamp, B. (Eds.). (2016). *Soundscape and the built environment*. CRC Press. <https://doi.org/10.1201/b19145>
- Kızılelma, S. (2022). Mardin Ulu Camii'nde dönemsel mimari değişikliklerin incelenmesi. *Euroasia Journal of Mathematics, Engineering, Natural Medical Sciences*, 9(23), 1–18. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7130538>
- Koçoğlu, Y. (2006). *Mardin ilinin turizm potansiyeli* (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi.

- Mediastika, C. E., Sudarsono, A. S., Ariyanto, Y., Tanuwijaya, E., Iswanto, R., Utami, S. S., Yanti, R. J., & Setiawan, T. (2025). Urban iconic soundscape, when historical perception overshadows acoustic perception: The case of preserving Yogyakarta's iconic sounds. *Built Heritage*, 9, 67. 10.1186/s43238-025-00237-5
- Ocaklık, B. (2022). *Diyarbakır Ulu Camii'nde işitsel peyzaj analizi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ozturk, Z. S., Kang, J., & Aletta, F. (2025). Soundscape research in streets. *Sustainability*. 10.3390/su17083329
- Öncül, N. E. (2023). *Kentsel mekânların işitsel peyzaj kalitesinin değerlendirilmesi: Çanakkale kent merkezi örneği* (Doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı.
- Özçevik, A. (2012). *İşitsel peyzaj ve kentsel akustik konfor* (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Pakravan, M. (2016). *Soundscape, sonic experience, and sonic memory in Iran: Jewish and Muslim cultural identity in Udlajan, Tehran* (Doctoral dissertation). University of Alberta, Department of Music.
- Parker, M., & Spennemann, D. (2021). Classifying sound: A tool to enrich intangible heritage management. *Acoustics Australia*, 50(1), 23. 10.1007/s40857-021-00257-y
- Parker, M., & Spennemann, D. (2022). Conceptualising sound making and sound loss in the urban heritage environment. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 14(1), 264. <https://doi.org/10.1080/19463138.2022.2103821>
- Pietroni, E. (2021). Mapping the soundscape in communicative forms for cultural heritage: Between realism and symbolism. *Heritage*, 4(4), 4495–4523. <https://doi.org/10.3390/heritage4040248>
- Pouya, S. (2022). İdeal ses peyzajın planlaması ve tasarımı. *Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi*, 7(2), 919–934. <https://doi.org/10.30785/mbud.1166229>
- Saltık, Ö. I. (2022). Tarihi çevrede işlev değişim/dönüşümleri: Beşiktaş-Köyiçi, Kartal Heykeli ve çevresi üzerine bir değerlendirme. *Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Yaşam Dergisi*. <https://doi.org/10.26835/my.1006182>
- Schafer, R. M. (1994). *The soundscape: Our sonic environment and the tuning of the world*. Destiny Books.
- Truax, B. (1984). *Acoustic communication*. Ablex Publishing Corporation.
- Turaman, A., & Aslan, U. (2025). Şehir kimliği inşasında soundscape'in rolü ve Trabzon'un musicscape'si. *Etnomüzikoloji Dergisi*, 8(1), 109–141. <https://izlik.org/JA22WU62JG>
- Tutalar, L. (2020). *Street musicians, soundscapes and hearing the state in urban public spaces of Istanbul* (Doctoral dissertation). University of Kentucky, Department of Geography.
- UNESCO. (2011). *Historic urban landscape recommendation*.
- Yang, X. (2022). *Relationship of perceived emotional response to the soundscape and urban green space based on a deep learning approach* (Master's thesis). University of Michigan, Environment and Sustainability.
- Yelmi, P. (2016). Protecting contemporary cultural soundscapes as intangible cultural heritage: Sounds of Istanbul. *International Journal of Heritage Studies*, 22(4), 302–311. 10.1080/13527258.2016.1138237
- Yelmi, P. (2017). The soundscape of Istanbul: Exploring the public awareness of urban sounds. *International Journal of Social Science and Humanity*, 7(5), 260–268.